

פרשת "במדבר"

הקמת צבא העם במספר שמות

ספר במדבר מתעל את נרדיו של עם ישראל במדבר אחרי מעמד כרייתת הברית והקמת אוהל מועד לרגלי הר סיני, בדרכו לכבוש את ארץ כנען ולהתגבול בה. לפני הקמת אוהל מועד כמרכז "ממלכת הכהנים" שאלוהים הוא מלכה, זו שנוסדה בברית סיני, התאחד העם על פי צעת יהוה כ"עדה" שיפושים-אזרחות לגיהוהל תי" הויזוים במדבר, אך בהערכות העם לקראת כיבוש ארץ כנען השבטים צריכים להתארגן כ"צבא".

מהו "צבא"? על פי המסופר בספר שמות פרשת "ויקהל" על אודות "הנשים הצובאות" בעבודת הקמת אוהל מועד, אנו לומדים ש"צבא" הוא התקהלות של אישים ונשים בעצה אחת לביצוע מטלה מוגדרת. צבא אינו התקהלות המונית, כי אם תמארגנות תפקודית-תכליתית. לכל יחיד ויחידה ניתן תפקיד על פי כישוריהם הנוחים להגשמת המטלה המשותפת. הכוח המניע את ההיערכות הוא התנדבות או הוזלצות, מלמטה כלפי מעלה, ביחמה אישית השואבת את השראתה מן ההתעוררות הקבוצית של העם המאוחד ברוח אחת וכאיש אחד. ואילו תכות המוביל הוא המנהיגות התפקודית המשרתת של ה"עדה": היא המתכננת, הממנה, המפקחת, הנתונת והמכוונת בסמכות הנובעת מחוכמתה ומאופותיה, מלמעלה כלפי מטה.

שם המפר ושם הפרשה הראשונה הפותחת אותו, "במדבר", מזכירים לנו את הנאמר בצאת בני ישראל מצרים בספר שמות פרשת "בשלח": "ויקהל בשלח פרעה את העם ולא נחם אלוהים דרך ארץ פלשתים, כי קרוב הוא, כי אמר אלוהים, פן יינתם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה. ויסב אלוהים את העם דרך המדבר ים סוף, והמושיים עלו בני

בה במצוקת צמא ורעבוננו: מריבות בלתי פוסקות בתוכו בשל התנגשות הוויזים הפועלים כל אחד על פי האינטרסים שלו, כלי להתחשב בוולגו. העם לומר שביצאתו אל המדבר שאין בו שלטון, לא יוכל להתקיים אפילו יום אחד, אלא אם כן יקבל על עצמו מוצנו וזקם ויציית להם, ובואת התבטא חירותו החיובית.

מנקדת הראות הפוליטית, היציאה אל המדבר היא אפוא שיבה אל "המצב הטבעי" שבסדרם ציביליזציה, על פי ההיבט ושפינוחה, מכונני הפוליטופיה הפוליטית המודרנית, מצב טבעי זה מתחילה להתארגנות הפוליטית של בני האדם, כשהם נוכחים שלשם קיומם כבני אדם, בעלי היים שכליים, הם זקוקים ליותר, הרבה יותר, מכפי שתאדמה נותנת להם מצמחה, בשכלם, שהוא יתרום על כל בעלי החיים, הם יכולים להמציא מכשירים שיאפשרו להם להוציא מן הארצה את כל הנחוץ להם לבניין ישות. אבל ברור שישם אדם, אפילו ניתן ביכולת שלילית גאונית, לא יוכל לעשות זאת לבדו, רק קיבוץ אנשי מתקשר שכלית, מאורגן ומחונקן יכול להוציא את האפשרות הזאת מן הכוח אל הפועל, במצב הטבעי, קובעים חובב ושפינוחה, האדם הוא בן זורין במובן זה "שזכותו" חופפת את יכולתו, כלומר את כוחו לקחת לעצמו מה שלבו חפץ, והחוק מכילם מוציא אפוא שהוא מוכרח. להתארגן במסגרת נכונה ככול. האדם השכלי מסיק אפוא שהוא מוכרח. להתארגן במסגרת קיבוצית חוקית, לוותר בשיבילתו על חלק מכוונותיו, כדי שיוכל לממש את המבטחה את סיפוק וכירות היסוד לכולם במידת שוויון, הוא נעשה באמת כן חודין. אבל כאשר לבני ישראל שיצאו אל המדבר כדי לכוון את חירותם, הדרושה הייתה מהפירה יותר, הם ישרדו בתנאי המדבר רק אם יקפידו בני העם על חוקי צדק שוויוני בחלוקת משאבי הקיום המצומצמים הנמצאים בו כמתנת האלהים, ימנעו מריב ויישאו באחריות זה לזה.

עדי כאן יש תפיפה בין סיפור יציאת מצרים להיאוריה הפוליטית של חובב ושפינוחה המפוקבלת גם בזמנו, שכן על יסודה נחקק חוקי "כבוד האדם וחירותו" כשתחת החוקה של מדינה דמוקרטית ליברלית, מכאן ואילך ניתן לנתנו לקריעה המיידית את השקפת תורת משה; בני ישראל בצאתם ממצרים עבדים היו, אבל לא תמון מקרי של בני אדם פריטיים שהתקבצו במקום אחד לשם אינטרסים חומריים בלבד, כי אם בני עם שמוצאו

ישראל מארץ מצרים" (שמות, יג, 17-18). מטרת העם היא שיבה לארץ כנען שממנה ירדו מצרימה, ואותה יצטרכו לכבוש בנשקם, על כן יוצאים בני ישראל תמושים, אבל לא כעבא, כי בצאמם ממצרים עוד לא היו מוכנים נפשית וארגונית למלחמה. כמו בימינו גם בימים ההם צבא מלחמה הוא פונקציה של מפלגה והקמתה היא המטלה הראשונה המוטלת על העם ביצאתו מן השעבר הפרעוני.

לשם כך משה מנהיג את עמו לפי צנת אלהים אל המדבר.

מהו מדבר? מקום יבש שמעט המשמים חודדים בו מצמיחהם עשב יצירת צאן ובקר אך אי אפשר לפתח בו יישוב קבוע, כלומר ציביליזציה שהיא מרחיזה קיומה של מפלגה. מדבר הוא אפוא ארץ לא מיושבת, שאין בה שלטון ואין בה חוקים הנאכפים על ידי שלטון. לכאורה זוהי ארץ של חירות בלתי מוגבלת, שבה אדם יכול לפעול כישר בעיניו, ועל כן נמלטים אליה כל העוברים על החוק בארצות המיושבות כדי להימלט מעונשו. אנו חוכרים שנים משה, אחרי שצאה את הנוגש המצרי, נמלט אל המדבר מפני אימת החוק. כך מתפרשת אפוא היציאה ממצרים אל המדבר כיצאה מעבדות לחירות.

אל האם זוהי באמת חירות? כשהתפכח העם מחידות הניצחון, בראות את צבא מצרים טובע במי ים סוף, המבדל לו שמצבו במדבר גרוע יותר מכפי שהיה בארץ מצרים, וכבר היה מוכן "לחם ראש" ולשוב לבית העבדים, כי שם היה לחמו מוכסח ומימיו נאמנים. אף זאת, בנאות המדבר שאליה

כד ויצעק אֶל-יְהוָה, ויִזְדַּחַהּ ויִזְדַּחַהּ יְהוָה עֵץ, וישלח אֶל-הַמַּיִם, ויקתקו המימים שם שם לו חק ומשפט, וְשָׁם נִפְדָּה. (שמות ט"ז, כ"ד)

יִזְדַּחַהּ, נְשַׁלַּח פְּרִיעַת אֶת-הַמַּיִם, וְלֹא-יָהָם אֲלֵהֶם דָּרוֹךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, כִּי קָרַתָּהּ הָאָרֶץ כִּי אָמַר אֲלֵהֶם, פְּוִי-יָהָם הָעָם פְּרָאֲתָם קַלְהֵמָה--וְשָׁבוּ מִצְרַיִם, יְהוָה יִשְׁפֹּב אֲלֵהֶם אֶת-הָעָם דָּרוֹךְ הַמִּדְבָּר, כִּי-סוּתָהּ וְהַמַּשְׁעִים עָלֶיךָ בְּיַד-יִשְׂרָאֵל, כְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. (שמות י"ג, י"ז-י"ח)

נהנינו משה לחרות את צמא ולהשביע את רעבנו נאמר: "שם שם לו חוק ומשפט, ושם נסוה" (שמות, טז, 25). אנו למדים מכתוב זה על הקלה הנוספת שהעם נחנק

בניין, נשים לבן, העם כולו, למשפחתו, לכתי אבותיו ולשכטיו, מתארגן ומתאחד על בסיס של שלשלת פיקוד מדורגת כצבא אחד, ובוזאת הוא "צבא העם" פשוטו כמשמעו. הוא מתחלק ל"צבא המלחמה", המורכב מן הגברים הובגורים בני 20 ומעלה, ול"צבא העבודה" המורכב מבני ששט לוי שנתמנו לעבוד את ה' ככהונתו תחת כבודו כל משפחות העם מכל שבטיו. לפי המסופר בפירושנו, משה מננה ב"מפקד שמות" את נשיאי המשבטים שנתמנו עם חכנת העדה ביצת יתרו לקראת כריית סני, לראשי משות הצבא שות מפקדיו העליונים, ואלה פוקדים כל אחד את בני שבטו שות ב"מפקד שמות". משה כמפקד עליון מקבל את השמות וטופרם, מצרפם ומחלק את השבטים כידרות צבא שות במערך הגנתי סביב אוהל מועד, שבו יכוננו וכתובים הלוויים, כל אחד בתפקודו המיוחד בנושאת מרכיבי האוהל, שממנו ינחה אליהם באמצעות משח את צבא העם בדרכו לכנען "איש על מחנהו ואיש על דגלו", כמערכת מכנית מתואמת היטב כפי שצבא צריך לתפקד. מפקד, שבו כל חייד מוצב במקומו ובתפקודו בכפרו לפיקוד העליון, הוא מהלך מבין הכרתי להפרכת התחללות של יחידים לצבא, והוא נהוג עד היום בכל הצבאות, ואלים, הדבר המייחד את המפקד המתועד בפירושנו הוא עריכתו כ"מפקד שמות". מהו אפוא ההכלל בין מפקד רגיל למפקד שמות? במפקד רגיל טופרים המפקדים את האנשים שכתפקודם כידרות של "כוח אדם" מיומן העומד לפקודתם. כאנשי מקצוע יעילים, אין למפקדים עניין באנשים, להכרים אישית בשמם המייצג את אופיים ואת ייעודם שנקבע על ידי הוריהם עם לידתם, עניינם המקצועי הוא כמנותם המספרית, ומבחינתם כל חייד הוא מספר אנונימי. חייל מוזהב במדי ובדרגתו, איש שאין לו רצון משלו, כשם שלמפקד חוזר אין רצון משלו, ורצונם הוא רצון מפקדם, וכזה הוא גם רצון המפקדים הנשמעים לרצון המפקד העליון. חתי העברות בצורתה המוחלטת, וזו כנראה הסיבה שבגללה תורת משה אוסרת על מלכים, על שרי צבא ועל מפקדים לספור את בני ישראל במספרים, שהרי בכך הם הופכים אותם לעבדים, וכבר למדנו בפרשת השמיטה והויכח "כי בני ישראל עבדים", אסור אפוא שהמלכים, השרים וקציני הצבא יתקיימו אל בני ישראל כאל עבדים, כי בוזאת הם מצאליהם את עצמם, ואין לך חטא תמור מזה. "מפקד השמות" הוא התקנה המאפשרת את הספירה במפקד שמות רושמים את שמות הפיקודים ואת ייחוסם והשפדתו—שכתי

ממשפחה שנאחזה בארץ בנין, כשלה בגלל הרעב, וירדה מצרימה. עם הוא ישות קיבוצית שבעית המבוססת על רציפות דורות ממוצא אחד. עם הוא המתארגנת הנובעת מקרבת מוצא של משפחות המתענפות לכתי אב, וכתי אב המתענפים לשכטים, ושכטים המתאחדים כעדה. נוכח שאל היצת הזאת נשלח משה על ידי אלוהים שנגלה אליו בסנה הנוצר "רגל זה סני, כדי שהיא תקבל את עמו לעבוד את אלוהי במדבר לרגל זה סני, לפי הספירה הזה, שישלח את עמו לעבוד את אלוהי במדבר לרגל זה סני, לפי הספירה הזה, ירמציב השבועי" איננו הימצאות יחד של הרבה פרטים במקום אחד, אלא אירוח טבעי של משפחות, בתו אב ושכטים, שלשון אחת, מורשת תרבותית אחת, אמונה אחת וזיכרון של מולדת שממנה באו וייעודם לשונ אליה, שהרי אילולא היה ישראל עם מאוחד כעדה, לא יכול היה משה להוציאו ממצרים.

ברורנו האחרון בכבלי התפרטה צריך להזכיר אפוא שגם ב"מצב השבועי" בעלי החיים מהקיימים בעדרים וכו' האדם במשפחות, בבתי אב ובשבטים, ויש להם מהנהגים טבעיים: האבות הזקנים בעלי הניסיון, הכולנים המסכות השבועית, כי בני משפחותיהם ושכטיהם סומכים על עצמם, נותנים בהם אמון, מכבדים אותם ומשמעים להם באיש הם גדלו אותם, סיפקו להם את כל מחסורם, לימדו אותם את לשונם, והנהיגו להם דרכי התנהגות, וכך פיתחו אותם מבעלי חיים חלוחיים לאנשים עצמאיים. עוד צריך להזכיר בוגמנו המופרש, שבגלל חלות האדם כהריון, וחלות המשפחה בשכט וחלות השבט בעם, הישויות הקיבוציות הללו קודמות ליחידים הבודדים אותם, וטובת הישות הקיבוצית של המשפחה, הקהילה והעם קודמת לטובת היחידים כי היא תבאי לה. זו קביעה המתחייבת את היחידים לשאת באחריות זה לזה ולקיימן שגידל אותם וישאם יחידים עצמאיים. אף זאת, גם את ייחודם האינדיווידואלי והיחידים מפנימים מחזינוכם המנהיג להם את מורשת עםם, לכן קדימת טובת הכלל והמשמעה לרצון הכלל אינן סותרות את האינדיווידואליות החת-פעמית של כל אדם, אלא בונות ומקיימות אותה. כמובן, בתנאי שתישא דמוקרטית ולא תהפוך לעריצות.

כל התקדמות הללו בתוצות תן לזכנת תוכן פרשתנו הפותחת את ספר במדבר, שהרי עניינה הוא היערכות העם כ"צבא" לקראת המתחללות בארץ

מפיהם אישית. הפוקד רואה ומכיר את כל אחד מחייליו, ופונה אליו בשמו, והפיקודים מכירים את המפקד בשמו ופונים אליו בשמו, ומשקל שמו ויחוסו נחשבים ולא רק דרגתו. למשה המפקד העליון נמסרים גיליונות השמות, והוא קורא ומונה את השמות, בלי להפוך את בני האדם למספרים. אין זה אפוא עניין פורמלי גרידא, זהו יחס אישי-אנושי. אחר בין המפקדים לפיקודיהם. יחס שהוא ויקף גומלין בין אישים שפעולתם המשותפת איננה נובעת מכרח מכני כפייתו אלא מרצון שלחנותי-ייעודי.

מפקד השמות הוא אפוא הדרך שבה התמודד משה עם הנציה הגלומה בהפיכת מערכת חיים משפטיית-פוליטית של עם שהוא ישות קבוצית משתתפת-שביטית אורגנית, למערכת צבאית הפועלת כארגון, שהופך בני אדם מתאים ואיברים של גוף חי לאיברים של מכונה, הצבא והקם במפקד שמות הוא צבא מיוחד ועוצמתו כפולה ומכופלת. צבא המושתת על עיקרון של יעילות מכנית, יונס בעמדו מול צבא חזק ממנו במספרו ובמשקו. משה שירדע שעמו ייתקל בארץ כנען באויב מכוצר וכבאות גדולים ומזוינים ויטב, ידע שלא יהיה לו סיכוי לנצח אם יפעל ככל צבא אחר. הוא יצא רק אם יגלה עוצמת ממתות אחרת, ממתות דתיות-רגשית של אנשים מאמינים, הפועלים מכוחן של מטירות, אחריות והרדעת שלחות אישית.

צל האקסואוליות של השקפות אלה אין צורך להכביר מילים. לא רק בקשר לתפקודו של צה"ל כצבא העם, אלא גם ואולי בעיקר לתברת הישראלית כולה שתחזור בה מעקדנות התפריסה האנוכית והמכנית המשתרית והחורסת אותה, ותחזור להיות תברת עם חי, עם משפחת-קהילתי-לאומי, הפועל מכוחות של אחיזות גומלין של היהודים לעםם ושל העם ליהודיו.